

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силвия Трифонова Трифонова-Праматарова, Университет за национално и световно стопанство (УНСС), София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма “Финанси, застраховане и осигуряване”, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София

Автор: докторант Изабела Кенси

Тема: „Ролята на мениджъра в ефективното управление на семеен бизнес в Република Полша”

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № 133/22.03.2023 г. на ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ) проф. д.ю.н. Борис Велчев, съм назначена за член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертация на тема „Ролята на мениджъра в ефективното управление на семеен бизнес в Република Полша“ за придобиването на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване”.

Материалите, представени от ВУЗФ, включват всички необходими документи за процедурата, а именно: автобиография на английски език, дисертационен труд на руски език, автореферат на руски и на български език, списък на публикациите, резюмета на публикациите, справка за изпълнение на националните минимални изисквания за придобиване на докторска степен по професионално направление 3.8. Икономика.

2. Кратка биографична информация на кандидата

Изабела Кенси има магистърска степен по математика от Технологичния университет в гр. Познан (Poznan University of Technology), Полша, от 2002 г. След това тя има множество допълнителни квалификации като например по компютърни науки, по физика и по бюджетно счетоводство. От 2017 г. досега тя работи като асистент в Икономическия университет в гр. Бидгощч (University of Economy in Bydgoszcz), в Регионалния образователен център в гр. Згожелец (Regional Educational Center WSG of Zgorzelec), Полша. Тя е научен редактор на списанието „New Management” в Икономическия университет в гр. Бидгощч.

3. Актуалност на темата и уместност на целите и задачите

Темата на дисертационния труд на Изабела Кенси е много актуална за съвременното развитие на всеки семеен бизнес. Докторантката се насочва към изследването на този проблем, тъй като

интересът ѝ към темата възниква през 1990 г. въз основа на личен опит, свързан с ръководената от семейството ѝ фирма за производство на метални изделия за продажба на дребно.

Изследването на докторантката стъпва на проучванията в областта на семейните фирми на т.нар. Институти за социални изследвания, които извършват проучвания по поръчка на даден отрасъл или държавен орган или асоциация. Най-голям емпиричен опит в Полша притежават две организации: PwC, която провежда през 2021 г. 10-то издание на проучването Family Business Survey, както и Полската агенция за развитие на предприемачеството, която проучва семейните фирми. По поръчение на тази агенция са направени няколко проучвания и са публикувани материали, в които се описва феномена приемственост в семейната фирма или оказването на финансова подкрепа на семейните фирми чрез подобряване на текущата или инвестиционната ликвидност.

В дисертационния труд е направен опит за открояване на управленските компетенции, които предопределят ефективността на семейната фирма. Докторантката посочва правилно, че това крие известен риск заради голямото разнообразие от семейни фирми. За целта в труда са възприети три изследователски хипотези, които обаче на практика представляват изследователски задачи:

1. Да се определят компетенциите, изисквани от мениджъра на семейната фирма, съгласно литературните източници по посочената тема.
2. Да се оцени влиянието на процеса на приемственост върху приемствеността на управлението в семейната фирма.
3. Да се измери ефективността на управлението на семейната фирма въз основа на финансови показатели и анализ на мениджърските компетенции.

4. Познаване на проблема

Докторантката е много добре запозната с проблема на дисертационното изследване. Обект на изследователския ѝ интерес са управленските компетенции и по-конкретно групите компетенции, които съответстват на хоризонталните потребности на семейните фирми, както и задълбоченото проучване на литературата в тази област.

Основната цел на дисертационния труд е определянето на факторите за компетентност за ефективното финансово и организационно функциониране на семейната фирма.

Изследователската теза на труда е, че компетенциите на мениджъра са важен фактор, който определя управлението на семейната фирма.

За първи път срещам изследване, в което освен че има три изследователски хипотези, са посочени и т.нар. разгърнати изследователски хипотези. На практика обаче това са същинските изследователски хипотези на труда, а именно:

1. Компетенциите на мениджъра на голямо предприятие се различават от компетенциите, необходими на мениджърите на семейни фирми.

2. Със смяната на управителите или със смяната на поколенията собствениците на фирми все повече осъзнават необходимостта от приемственост.

3. Организационната ефективност на семейната фирма зависи от мениджъра.

5. Методология на изследването

За разкриване на целите и задачите на дисертационния труд са използвани формално-логически методи, методи на емпирично изследване и теоретично познание. Измежду формално-логическите методологични инструменти са използвани следните методи: историко-логически подход, преглед на литературни източници и нормативни актове по проблемите на изследването, методи за сравнение, описание, анализ, синтез, аналогия, индукция, дедукция, и др.

От групата на методите на емпиричните изследвания в дисертацията са използвани: социологическо проучване, метод на интервю с въпросник, метод на наблюдение, анализ на статистически данни, данни от проведени изследвания, наблюдения на терен, дескриптивен анализ и др.

Най-важният инструмент в емпиричното изследване на дисертационния труд, е въпросникът, състоящ се от 3 части: 1/ Увод, съдържащ кратко описание на характеристиките на изследването; 2/ Същинска или основна част, състояща се от твърдения (обозначени като I, II, III и IV); 3/ Описание на изследвания обект (обозначена със символа V). Същинската част на изследването се състои от твърдения, обособени в 4 раздела. Анкетираният собственик (директор) на семейна фирма отбелязва отговора си по петобалната скала на Ликерт. Въпросите и твърденията във въпросника са полуотворени и затворени.

Първият раздел от основната част се състои от изказвания, чрез които се оценяват качествата на собственика, и по-конкретно неговите социални, професионални и стратегически компетенции, както и индивидуалните му черти, нагласи и психофизически особености. Този раздел съдържа 72 твърдения. Получените отговори позволяват да се изгради образа на ефективния мениджър, който е способен да съчетае своите индивидуални качества с ефективната дейност на семейната фирма.

Във втория раздел на основната част се анализират финансите на семейната фирма: респондентите отбелязват мнението си за финансовото положение на фирмата, като за целта избират между 13 твърдения. Всички въпросници и финансови данни, получени от фирмите, са кодирани. Освен за събиране на информация за собственика на семейната фирма, финансовият раздел на въпросника се използва за формиране на показателите, разработени въз основа на вторичните данни с оценка на собственика на семейната фирма.

В третия раздел, съставен от 10 твърдения, се анализира официалния статут на дейността, засягащ аспекти на управлението на персонала, стратегическото управление и управлението на ресурсите на семейната фирма.

Последният, четвърти раздел на основната част е посветен на описание на ситуацията, свързана с приемствеността във фирмата от гл. т. на кариерното развитие и подготовката на семейната фирма за процес на приемственост. Този раздел включва 7 твърдения.

Третата част на въпросника съдържа 8 критерия, използвани за описание на семейните фирми, в които се провежда първичното проучване. Получената изследователска информация от раздели I-IV се филтрира и чрез използване на критериите от този изследователски раздел. Резултатът се изразява в прецизиран отговор съгласно съответната подгрупа.

Анкетното проучване, представено в дисертационния труд, е осъществено в рамките на 21 седмици в периода от 2 ноември 2021 г. до 25 април 2022 г.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Изабела Кенси е с общ обем от 188 страници и се състои от въведение, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Представен е списък с таблици, графики и приложения. Библиографията на дисертационния труд включва общо 299 заглавия, включително 272 монографии и научни статии; 1 законодателен акт, 26 интернет източника. Трудът съдържа 14 таблици и 61 фигури.

В структурно отношение дисертационният труд се състои от 3 глави: теоретична, методологична и емпирична. Първа глава на труда е посветена на теоретичните основи на семейните фирми. Тя включва 8 раздела и е в обем на 80 страници. Представени са особеностите на семейните фирми, тяхната типология, жизнен цикъл, приемственост, финансови показатели и компетенции на управителите им. Втора глава на труда е посветена на методологията на изследването. Тя също се състои от 8 раздела и е в обем на 16 страници. Изложена е изследователската концепция в съответствие с етапите на изследователския процес, в т.ч. проблема на изследването, целите и хипотезите, методите и инструментите на изследване и обобщаване на резултатите от изследването. В трета глава са описани резултатите и изводите от изследването, в т.ч. от количествените и от качествените изследвания, и резултатите по 16 финансови показатели, анализирани от автора в съответствие с целта на дисертационния труд. Въз основа на анализа им е предложен модел на ефективния мениджър на семейна фирма. Главата се състои от 5 раздела и е в обем на 57 страници. Основните резултати от изследването са представени в заключението. Като цяло може да се обобщи, че докторантката е успяла да постигне целите и задачите на дисертационния труд.

7. Научни приноси и значение на резултатите от изследването за науката и практиката

Приносите на докторантката са посочени в заключението на представения автореферат. Но някои от тези приноси са с характер на резултати от направеното изследване. Също така би било добре да бъде представен на отделна страница списък на научните и научно-приложените приноси в автореферата, което е обичайната практика.

Основните изводи от проведеното изследване, които представляват интерес за науката и практиката са следните:

- Установено е, че мениджърите на микропредприятията следва да притежават различни компетенции в сравнение с управителите на малки и средни семейни фирми;
- Установено е, че дефицитът на управленски компетенции на управителите на микропредприятията засяга аналитичните, стратегическите и финансовите компетенции;
- Установено е, че собствениците на семейни микрофирми от първо поколение притежават по-развити вродени компетенции в сферата на предприемчивостта и ефективността;
- Установено е, че дефицитът на компетенции на мениджърите на малки и средни фирми е свързан с компетенции в поведенческата сфера;
- Установено е, че анализът на финансовите коефициенти от групата на ликвидността и ефективността позволяват да се определи полезността на мениджъра в семейната фирма.

Научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд на Изабела Кенси мога да обобщя, както следва:

1. Обогаляване на съществуващите знания относно теорията в областта на семейните фирми, техния жизнен цикъл, процес на приемственост и специфики на финансовото им развитие.
2. Открояване на управленските компетенции, изисквани от мениджъра на семейната фирма, които предопределят нейната ефективност, и идентифициране на факторите за ефективно управление на семейната фирма, базирано върху управленските компетенции.
3. Проведено емпирично изследване с анкетно проучване с разработен въпросник към собствениците (директорите) на семейни фирми в Полша, като в резултат на анализа на получените резултати от проучването е предложен модел на ефективния мениджър на семейна фирма.
4. Направена оценка на ефективността на управлението на семейната фирма въз основа на анализа на финансовото състояние и анализа на мениджърските компетенции на семейната фирма.

8. Оценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила 10 научни публикации по темата на дисертацията. Една от тях представлява самостоятелна научна публикация, а другите са в съавторство. Шест от публикациите са под формата на статии, четири от които в списанието на ВУЗФ – “VUZF Review“. Три от публикациите са под формата на доклади на научни конференции, а една публикация е под формата на академична литература – книга.

9. Оценка на съответствието с националните минимални изисквания

Справката на докторантката Изабела Кенси за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по професионално

направление 3.8. Икономика, показва, че представените от докторанта публикации формират 200 точки към датата на представените ми материали.

10. Лично участие на кандидата

Смятам, че дисертацията е дело на самата докторантка.

11. Автореферат

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд. Прави положително впечатление, че преводът на български език на автореферата е много добър.

12. Критични бележки, въпроси и препоръки

Препоръката ми към докторантката Изабела Кенси е да се насочи към публикуване на самостоятелни научни публикации, тъй като до момента силно преобладаващо има публикации в съавторство.

Имам следния въпрос към докторантката, на който да отговори по време на защитата: Как се отрази пандемията от Covid-19 върху финансовото състояние на семейните фирми в Полша и какви мерки са предприети от държавата за подпомагане на тези фирми?

13. Лични впечатления

Не познавам докторантката и нямам никакви лични впечатления за нея.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на тема „Ролята на мениджъра в ефективното управление на семеен бизнес в Република Полша”, с автор Изабела Кенси, е много задълбочено и интересно изследване на тази проблематика, което има научна стойност за теорията и практиката. Представените материали са съобразени с изискванията на Закона за развитие на академичните кадри в Република България (ЗРАСРБ) и Наредбата за прилагане на ЗРАСРБ, както и Наредбата за прием и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Въз основа на това давам положителна оценка на научните изследвания, представени в горепосочения рецензиран дисертационен труд и автореферат, и предлагам на уважаваните членове на научното жури да присъдят на Изабела Кенси образователната и научна степен „доктор” в област на висшето образование 3. Социални, икономически и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и сигурност”, Висше училище по застраховане и финанси (ВУЗФ), София.

14.05.2023 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Силвия Трифонова-Праматарова)